

KADIN MİLLETVEKİLLERİ TEMSİLİNİN TOPLUMSAL CİNSİYET TEMELİNDE SOSYOEKONOMİK FAKTÖRLERE GÖRE MEKÂNSAL ANALİZİ*

Yıldız CALP BODUROĞLU², Özlem DÜNDAR³

Öz

Bölgesel kalkınma ve sosyoekonomik gelişmişlik düzeyini istihdam, girişim, eğitim ve siyaset gibi alanlarda toplumsal cinsiyet kapsamında görülen farklılıklar olumsuz etkilemektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) ve Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) verileri incelendiğinde kadın milletvekillerinin temsilinin çok düşük düzeyde olduğu görülmüştür. Bu nedenle çalışmada sosyoekonomik faktörlere göre kadın milletvekilleri temsilinin mekânsal bağımlılığı, ikinci düzey İstatistik Bölge Birimleri Sınıflandırmasına (İBBS) göre 2009-2020 dönemi TÜİK ve TBMM verileri kullanılarak, mekânsal panel veri analiziyle araştırılmıştır. Olabilirlik Oran Testine göre en uygun model olduğu belirlenen Mekânsal Hata Modeline göre sınır komşusu olan bölgeler arasında kadın milletvekilleri temsilinin mekânsal bağımlılığı bulunmaktadır. Kadın milletvekilleri temsiline kişi başına gayri safi yurt içi hasıla, yükseköğretim mezunlarının sayısı ve kadınların evlenme sayısının pozitif yönde etkisi bulunmaktayken, kadın istihdam oranı, kadınların boşanma sayısı ve kaba doğurganlık hızının negatif yönde etkisi bulunmaktadır. Kadın milletvekilleri temsilini mekânsal panel veri analiziyle araştıran çalışmalara rastlanmaması nedeniyle çalışmanın yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın Milletvekilleri Temsili, Sosyoekonomik Faktörler, Toplumsal Cinsiyet, Mekânsal Panel Veri Analizi, Mekânsal Hata Modeli

JEL Kodları: D90, J16, R10

SPATIAL ANALYSIS OF WOMEN DEPUTIES REPRESENTATION ON THE BASIS OF GENDER ACCORDING TO SOCIOECONOMIC FACTORS

Abstract

Gender differences in areas such as employment, enterprise, education and politics negatively affect regional development and socioeconomic development levels. When the data of the Turkish Statistical Institute (TUIK) and the Turkish Grand National Assembly (TGNA) are examined, it is seen that the representation of women deputies is at a very low level. For this reason, in the study the spatial dependence of women deputies representation according to socioeconomic factors was investigated by spatial panel data analysis using TUIK and GNAT data for the period 2009-2020, according to the second level Nomenclature of Units For Territorial Statistics (NUTS). According to the Spatial Error Model which was determined to be the most appropriate model according to the likelihood ratio test, there is a spatial dependence of women deputies representation among border neighbor regions. While gross domestic product per capita, the number of higher education graduates and the number of women getting married have a positive effect on women deputies representation, women's employment rate, number of women's divorces and crude fertility rate have a negative effect. It is thought that the study will contribute to the literature since there are no studies investigating the women deputies representation by spatial panel data analysis.

Keywords: Women Deputies Representation, Socioeconomic Factors, Gender, Spatial Panel Data Analysis, Spatial Error Model

JEL Codes: D90, J16, R10

*Bu çalışma Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü İnsan Kaynakları Yönetimi Anabilim Dalı'nda Dr. Öğr. Üyesi Özlem DÜNDAR danışmanlığında Yıldız CALP BODUROĞLU tarafından “: Toplumsal Cinsiyet ve Sosyoekonomik Faktörler Kapsamında Kadın Milletvekilleri Temsilinin Mekansal Analizi” başlığı ile tamamlanarak 18/01/2023 tarihinde savunulan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

²Bağımsız araştırmacı, yildizcalp@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-6953-9448>

³Dr. Öğr. Üyesi, Hitit Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, ozlemdundar@hitit.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-3091-1433>

GİRİŞ

Ülkelerin gelişmişlik seviyesini olumsuz yönde etkileyen toplumsal cinsiyet kapsamındaki eşitsizliğin aile, çalışma hayatı, girişimsel faaliyet, eğitim, medya, siyaset gibi birçok alanda olduğu görülmektedir. Toplumda kadın ve erkeklere biçilen roller göz önünde bulundurulduğunda ailede kadının sorumluluklarının (anne olma, ev işleri, yaşlı aile bireylerinin bakımı gibi) oldukça fazla olduğu söylenebilir. Aile içerisinde kadınların sorumluluklarının fazla olması, eğitim, istihdam, sosyal, kültürel ve siyasal faaliyetler gibi pek çok alanda kadınların etkinliklerinin düşük düzeyde olmasına neden olabilmektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) bölgesel verileri incelendiğinde kadınların istihdam seviyesinin erkeklere göre düşük seviyede olduğu görülmüştür. Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) kazanç istatistiklerine göre ise kadınların erkeklere göre kazançlarının düşük düzeyde olduğu dikkate alındığında kadınların çoğunun düşük gelir düzeyine sahip olduğu söylenebilmekte, ayrıca kadınların genellikle statüsü düşük ve güvencesiz işlerde çalıştıkları bilinmektedir. Aile içi sorumluluğu fazla, işsiz ya da düşük statü ve gelir düzeyinde çalışan kadının sosyokültürel ve özellikle de siyasal etkinliklere katılımının yüksek düzeyde olmayacağı düşünülmektedir. Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) verileri incelendiğinde milletvekili kadınların neredeyse tamamının yüksek statülü meslek sahibi olduğunun görülmesi, bu düşüncenin temelini oluşturduğu söylenebilir.

22 Temmuz 2007 (23. Dönem), 12 Haziran 2011 (24. Dönem), 1 Kasım 2015 (26. Dönem) ve 24 Haziran 2018 (27. Dönem) tarihlerindeki genel seçimlere ait TÜİK, Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) ve Yüksek Seçim Kurulu (YSK) verilerine göre kadınların oy kullanma düzeyi yüksek olmasına rağmen kadın milletvekillerinin temsili oldukça düşük düzeydedir. Bu durumda kadınların siyasal katılımının genellikle oy kullanma düzeyinde olduğu, siyasette üst düzey görevlerde çok fazla kadının yer almadığı söylenebilir. Siyasal katılımın en basit şekli olan oy kullanma, demokrasinin temelini oluşturmaktadır. Ancak kadınların yüksek oy kullanma düzeyinin yanı sıra siyasal katılımın diğer aşamalarında etkinliklerinin artması, ülkelerin gelişmişliği ve bölgesel kalkınma açısından önem arz etmektedir. Dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de kadınların siyasette üst düzey görevler açısından siyasal katılımı düşük seviyededir ve bölgesel farklılık göstermektedir. TBMM verilerine göre birçok ilde kadın milletvekili temsili bulunmamakla birlikte kadın milletvekili temsilinin en fazla olduğu illerin sırasıyla İstanbul ve Ankara olduğu görülmüştür. Bu durum bölgelerin gelişmişlik düzeyinden kaynaklanabilmektedir. Yine TBMM verilerine göre sosyoekonomik yönden gelişmemiş bazı bölgelerde bazı partilerin kadın milletvekili temsili çok fazla olmasa da görülmekteyken, tüm partilere yönelik kadın milletvekili temsilinin olmadığı belirlenmiştir. Bu durumda sosyoekonomik yönden gelişmiş, refah seviyesi yüksek bölgelerde kadınların etkin olduğu alanların artacağı düşünülebilir. Kadınların etkinliği siyaset alanında siyasal katılım açısından da görülebilmektedir. Kadın milletvekili temsilinin, sınır komşusu bölgelerin sosyoekonomik koşullarının

benzerliği nedeniyle sınır komşusu bölgeler arasında yayılım göstereceği düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmada mekânsal panel veri analizi kullanılarak kadın milletvekillerinin temsilinin sınır komşusu bölgeler arasında yayılım gösterip göstermediği, bir başka ifadeyle kadın milletvekillerinin temsilinin mekânsal bağımlılığının araştırılması amaçlanmıştır. Ayrıca kadın milletvekilleri temsiline sosyoekonomik faktörlerin etkisinin belirlenmesi de hedeflenmiştir. Alanyazın incelemesi sonucunda konuyla ilgili teorik çalışmalara kıyasla az sayıda uygulamalı çalışmanın olduğu, bu çalışmalarda mekânsal panel veri analizinin uygulanmadığı görülmüştür. Çalışmanın veri seti, zaman serisi (yıl) ve yatay kesit verilerden (bölge) oluşan panel verileri içerdiğinden ve çalışmada kadın milletvekillerinin temsilinin sınır komşusu bölgeler arasında yayılma etkisinin araştırılması amaçlandığından mekânsal panel veri analizi yöntemi tercih edilmiştir. Türkiye'nin 26 alt bölgesi için kadın milletvekilleri temsilinin mekânsal bağımlılığını mekânsal panel veri analiz yöntemini uygulayarak araştıran çalışmalara rastlanmaması nedeniyle çalışmanın yazına katkısı olacağı ve özgünlük oluşturacağı düşünülmektedir.

Çalışmada öncelikle siyasal katılım kavramı ve toplumsal cinsiyet kuramları açıklanmış, izleyen aşamada alanyazın incelemesi ve ekonometrik yöntemlere yer verilmiş, Türkiye'nin 26 alt bölgesi için kadın milletvekilleri temsilinin mekânsal bağımlılığının araştırıldığı mekânsal panel veri analizi sonuçları yorumlanmış, son olarak analiz sonuçları temelinde önerilere yer verilmiştir.

SİYASAL KATILIM KAVRAMI VE TOPLUMSAL CİNSİYET KURAMLARI

Çalışmanın bu başlığı altında öncelikle kadınların milletvekili temsilinin siyasal katılımın hangi aşamasını oluşturduğunun belirlenmesi amacıyla siyasal katılım düzeyleri kısaca açıklanmış, izleyen aşamada kadınların siyasal katılımı kapsamında milletvekili temsil oranlarının düşük olmasında etkili olan toplumsal cinsiyetle ilgili yaklaşımların tespiti için toplumsal cinsiyetle ilgili kuramların incelenmesi hedeflenmiştir.

Siyaset kavramının siyasal katılım kavramını kapsamaması ve politika kavramının siyasetten daha geniş anlamı olması nedeniyle öncelikle siyaset ve politika kavramlarına bu başlık altında kısaca değinmekte yarar bulunmaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK) göre siyaset kavramının “*devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatıyla ilgili özel görüş veya anlayış*”, “*ülke yönetimi*”, “*ceza, ceza olarak öldürme*”, “*politika*”, “*diplomatlık*” şeklinde tanımları bulunmaktayken (Aköz, 2018, s. 163; Eroğul, 1974: 113), politika kavramı “devletin etkinliklerini amaç, yöntem ve içerik olarak düzenleme ve gerçekleştirme esaslarının bütünü, siyaset, siyasa” olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2022). Siyasal katılımı ile ilgili alanyazında genel kabul görmüş tek bir tanım bulunmamakla birlikte pek çok tanım yapıldığı görülmüştür. Çalışmanın kapsamı temelinde söz konusu tanımlardan bazıları burada verilmiştir. Buna göre siyasal katılımı Alford ve Friedland

(1975) “Hükümet şekliinden, personel seçimine kadar yaptıkları her türlü seçim ve eylemlerle doğrudan etkileme amacıyla vatandaşlar, kamu kurum ve kuruluşları tarafından gerçekleştirilen eylemler”, Kapani (1998, Dündar’da alıntılanmış gibi, 2022) “toplum üyesi kişilerin siyasi sistem karşısındaki durumlarını, tutumlarını ve davranışlarını belirleyen bir kavram”, Munroe (2002, Dündar’da alıntılanmış gibi, 2022) “vatandaşların siyasi faaliyetlerde bulunma (protesto etme, özgürce konuşma, oy kullanma, etkileme veya daha enerjik bir şekilde dahil olma gibi) haklarını kullanma derecesi”, Özkan (2007) “başlangıçta oy kullanma davranışında bulunmak, seçim kampanyalarında aktif rol almak, siyasi tartışmalarda bulunmak ve bir dizi siyasi faaliyetleri yürütmek”, Riley vd. (2010, Dündar’da alıntılanmış gibi, 2022) “resmi olarak organize edilmiş sivil ve siyasi faaliyetleri (oy verme veya bir siyasi partiye katılma gibi) içeren bir dizi hak ve görev”, Topbaş (2010) “kişilerin şahsi olarak yaptığı tercihler ve kararları sonucunda siyasi mercilere seçilecekleri veya bu mercide bulunanları etkilemek üzere uyguladıkları eylemler”, Diemer (2012, Dündar’da alıntılanmış gibi, 2022) “seçimlerde oy kullanma ve siyasi örgütlere katılma gibi siyasi sistemdeki geleneksel mekanizmalarla katılım”, Akıncı (2014) “sadece oy kullanma durumundan çok daha etkili eylemlere kadar uzanan faaliyetler bütünü” olarak tanımlamıştır (Akıncı, 2014, s. 39-40; Alford ve Friedland, 1975, s. 430; Dündar, 2022, s. 117; Özkan, 2007, s. 69; Topbaş, 2010, s. 88).

Bireyler doğası gereği siyasi sisteme dahil olsa da siyasi sistemde tüm bireylerin aynı seviyede katılımı mümkün olmamaktadır. Toplumsal yapı, siyasi kültür, ekonomik durum gibi faktörler bireylerin siyasi katılım düzeylerini etkilemektedir (Akıncı, 2014, s. 39-40). Milbrath (1965) siyasi katılım düzeylerini en zor eylem olan gladyatör eylem (siyasi partilere aktif üyeliğin olması, siyasi parti adaylığının olması, siyasi partiyle ilgili seçim kampanyasında görev olması, siyasi partinin toplantılarına katılınması, siyasi çerçevede fon sağlanması), en kolay eylem olan izleyici eylem (oy kullanma, parti üyeliği için rozet takma, kişileri bir partiye oy vermek konusunda ikna etme, siyasi konuların tartışılması, kişilerin siyasi katılıma açık olması) ve iki eylem arasındaki geçiş eylemi (siyasi mitinge katılınması, siyasi partiye finansal olarak destekte bulunulması, parti lideri ya da üyesi gibi siyasetle ilgili bir kişiyle ilişkinin olması) şeklinde sınıflandırmıştır (Milbrath, 1965, s. 18-19).

Nie ve Sidney Verba (1972, Dündar’da alıntılanmış gibi, 2022) siyasi katılımın düzeylerini siyasi katılımda bulunmayıp oy bile kullanmayanlar, oy kullanma haricinde siyasi katılımda bulunmayanlar, sınırlı bireysel katılım, toplumsal sorunlara yönelik toplu katılım, kampanyalara katılım ve siyasi partilerde görevi bulunanlar şeklinde kategorilendirmiştir (Dündar, 2022, s.119). Dahl (1963) siyasi katılımın düzeylerini siyasi olayları izleme (ilgi), siyasi olaylara önem verme (önemseme), siyasi olaylar hakkında bilgisi olma (bilgi), siyasi olayların içinde olma ve siyasi kararları etkileme (eylem) şeklinde dört kategoride ele almıştır (Dahl, 1963, s. 57-59). Olsen (1982) siyasi katılımın düzeylerini konularda bilgi ve

fikir oluşumu (bilişsel katılım), siyaset tartışması (anlamli katılım), bir partiyi tercih etme, partiye kayıtlı olma ve fiili olarak oylama (seçime katılım), partizan olmayan siyasi örgütler veya siyasi olmayan özel çıkar örgütlerine üyelik ve faaliyet (örgütsel katılım), bir kampanya düğmesi takmak, para yardımı yapmak, bir siyasi parti adına gönüllü çalışmak veya bir parti komitesinde görev yapmak (partizan katılımı), bir kamu görevlisine mektup yazmak veya seçmeli bir görev yapmak (hükümet katılımı) şeklinde gruplandırmıştır⁴(Olsen, 1982, s. 62).

Buna göre kadın milletvekilleri temsili siyasal katılım düzeyi olarak Milbrath (1965)'a göre en zor eylem olan gladyatör eylem kategorisinde, Nie ve Sidney Verba (1972, Dündar'da alıntılanıldığı gibi, 2022)'ya göre siyasi partilerde görevi bulunanlar kategorisinde, Dahl (1963)'a göre siyasal olayların içinde olma ve siyasal kararları etkileme (eylem) kategorisinde, Olsen (1982)'a göre hükümet katılımı kategorisinde tanımlanabilir.

Pesen, Kara, Kale ve Abbak (2016, s. 327)'e göre cinsiyet bireylerin üreme sistemiyle ilgiliyken, toplumsal cinsiyet toplumda ve aile içerisinde beklentilerin farklı olmasına göre biçimlenen bu kapsamda kadın ve erkeklerin sorumluluklarının farklı olduğu rollerdir. Giddens (2008, s. 505)'e göre toplumsal cinsiyet “toplumsal olarak kurulmuş erillik ve dişilik kavramlarıyla bağlantılıdır ve bireyin biyolojik cinsiyetinin doğrudan bir sonucu olmak zorunda değildir”. Kısaca cinsiyet biyolojiktir ve doğuştan gelmektedir. Cinsel organlardaki farklılıklarla üreme işlevi farklılıklarına dikkat çekmektedir ve değişmezdir. Toplumsal cinsiyet ise insanlar tarafından ortaya çıkmakta ve sosyokültürelidir. Davranış modellerine, eril ve dişil niteliklere, rollere ve sorumluluklara dikkat çekmektedir. Zamana, aileye ve kültüre göre değişmekte ve değiştirilebilmektedir (Bhasin, 2003, s. 11). Toplumsal cinsiyete ilişkin yaklaşımlar biyolojik yaklaşım, psikanalitik yaklaşım, bilişsel gelişim yaklaşımı ve sosyal rol yaklaşımı kapsamında aşağıda kısaca değerlendirilmiştir.

Biyolojik Yaklaşım: Bu yaklaşımda toplumsal cinsiyet temelinde farklılıklar hormonlar, üreme organları ve beyin yapısı gibi biyolojik faktörler kapsamında açıklanmaktadır. Buna göre hormon dengelerindeki farklılıklar, kadın ve erkeklerin davranışlarında, üreme organlarındaki farklılıklar ise beyin bir bölgesinde farklılığa neden olmaktadır. 19. yüzyılda erkeklere kıyasla kadınlarda daha küçük olan ön beyin loblarının yüksek zihin işlemlerinde, kadınlarda daha büyük olan yan beyin loblarının ise daha basit

⁴ Kadın milletvekilleri temsilinin, kadın milletvekillerinin sayıca az olduğu dikkate alındığında zor ulaşılan ve üst düzeyde bir siyasal katılımı ifade ettiği kabul edilebilir. Bu durumda kadın milletvekili temsilinin, siyasal katılım düzeyi olarak Milbrath (1965)'in en zor eylem olarak tanımladığı gladyatör eylem kategorisine (siyasi partilere aktif üyeliğin olması, siyasal parti adaylığının olması gibi özelliklerin arandığı kategoriye) dahil edilebileceği düşünülmektedir. Kadın milletvekillerinin siyasal partilerle bağlantısı göz önüne alındığında Nie ve Sidney Verba (1972) tarafından belirlenen siyasi partilerde görevi bulunanlar kategorisinde kadın milletvekili temsilinin yer alabileceği kabul edilebilir. Yine kadın milletvekillerinin siyasal konularda alınan kararlarda etkin olması temelinde Dahl (1963)'ın siyasal olayların içinde olma ve siyasal kararları etkileme kategorisi ile Olsen (1982)'nin hükümet katılımı kategorisinde kadın milletvekillerinin temsilinin bulunabileceği öngörülebilir.

zihinsel aktivitelerde önemli olduğu ileri sürülmüştür. Günümüze daha yakın tarihlerde de bazı meslek gruplarında (mühendis, mimar gibi) kadınlara kıyasla erkeklerin beyin işlevlerinin yüksek olması ve erkeklik hormonları nedeniyle daha başarılı olduğu iddia edilmiştir. Cinsiyet farklılıklarının biyolojik faktörler temelinde açıklanması sonucu iki cinsiyet arasındaki biyolojik zorluklar kaynaklı eşitsizliğin vurgulanması, kadın hakları ve etkinliklerini sınırlama riski içerebilmektedir (Dökmen, 2009, s. 52; Keskin ve Ulusan, 2016, s. 52; Pehlivan, 2017, s. 503).

Psikanalitik Yaklaşım: Sigmund Freud'un görüşlerine dayanan bu yaklaşımda, bireylerin psikoseksüel gelişiminin beş dönemde gerçekleştiğinin savunulduğu Freud'un psikoseksüel gelişim kuramına ilişkin görüşlerinden ziyade toplumsal cinsiyetin oluşmasına yönelik görüşlerine yer verilmiştir. Freud (1969)'un toplumsal cinsiyetin oluşumuyla ilgili yaklaşımı üç dönemde ele alınmaktadır. Birinci dönem oral ve anal dönemler, ikinci dönem fallik dönem, üçüncü dönem ise ödipal dönemdir. Birinci dönemde kadın ve erkekler arasında toplumsal cinsiyet açısından büyük farklılık bulunmazken, toplumsal cinsiyet rollerinin oluştuğu esas dönem, ödipal dönemdir. Freud'un toplumsal cinsiyetin oluşumuyla ilgili bu kuramı, libido kavramına dayanmaktadır. Biyolojik ve toplumsal cinsiyetin organize olmasını sağlayan libido, Freud tarafından erkek cinsel organı temelinde açıklanmıştır. Libido erkeklere yönelik bir özellik olsa da oral ve anal dönem olan çocukluğun ilk dönemlerinde kız ve erkek çocuklarında görülmekte, ancak kız çocukları yetişkin kadın olduğunda bu duyguyu bastırdıklarından söz konusu duygunun etkisi onlarda görülmemektedir (Dökmen, 2009, s. 42-43; Irzık ve Parla, 2011, s. 26-27; Kasımoğlu, 2015, s. 248).

Bilişsel Gelişim Yaklaşımı: Bu yaklaşımda Lawrence Kohlberg (1966, Dökmen'de alıntılı olduğu gibi, 2009)'e göre cinsiyet kimliği üç kademeli olarak oluşmakta, çocuk iki yaşındayken cinsiyetin kadın ve erkek olarak iki şekli olduğunun bilincinde olmakta, ancak kendi cinsiyetiyle ilgili kesin görüşü bulunmamaktadır. Çocuk üç ve dört yaşlarındayken kendi cinsiyetinin ne olduğunu bilmekte ancak cinsiyetinin kalıcılığını bilememektedir. Çocuk beş ve altı yaşlarındayken cinsiyetinin kalıcılığının bilincinde olmakta, cinsiyetine göre davranış sergilemektedir. Bu yaklaşım, her çocuğun çevreye uyum sağlaması için basitten karmaşığa doğru bilişsel sistemde gelişmesi yönünde açıklanmaktadır (Dökmen, 2009, s. 67; Yıldırım, 2015, s. 53).

Sosyal Rol Yaklaşımı: Bu yaklaşım, kadınlar ve erkekler açısından toplumsal farklılık gösteren öğrenilmiş davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Cinsiyet farklılıkları, kadınlar ve erkeklerin kültür temelinde öğrendikleri rolleriyle içselleştirilmiştir. Bu yaklaşımda erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla kaynak sağlayıcı ve otorite kurulması gereken işleri olduğu, kadınların ise erkeklere kıyasla yoğun olarak ev işleriyle uğraştığı ve çocuk doğurduğu öne sürülmektedir. Kadın ve erkeklerin söz konusu görevlerinin belirlenmesinde yetiştirilme biçimlerinin (kadınların sesiz ve sevecen, erkeklerin ise özgüvenli ve güçlü olarak yetiştirilmeleri) etkili olduğu belirtilmiştir. Yaklaşımda toplumların bireylerin doğuştan gelme

durumları ile onlara biçilen görevler bağdaştırılarak şekillendiği ifade edilmiştir (Dökmen, 2009, s. 83; Güldü ve Kart, 2009, s. 102-103; Eagly ve Wood, 2012, s. 459).

Sosyal Öğrenme Yaklaşımı: Bu yaklaşım Albert Bandura tarafından ileri sürülmüştür. Yaklaşımında kadınlar ve erkeklerin cinsiyetleriyle ilgili davranış kalıplarını gözlem sonucu sonradan öğrendiği, kendileri için faydalı olduğunu düşündükleri başkalarının davranışlarını benimsedikleri öne sürülmüştür. Doğrudan deneyimlere dayanan, cezalandırıldığında tekrarlanmayan ve ödüllendirildiğinde tekrarlanan davranışları ifade eden “edimsel koşullanma” ile taklitle dayanan, kız çocuklarının annelerini, erkek çocukların ise babalarını taklit ettiği cinsiyet temelli rolleri ifade eden “model alma ve taklit” olarak ifade edilen öğrenme biçimleri yaklaşımda yer almaktadır (Dökmen, 2009, s. 60; Keskin ve Ulusan, 2016, s. 56).

Toplumsal Cinsiyet Şeması Yaklaşımı: Bu yaklaşımda Sandra Lipsitz Bern tarafından sosyal öğrenme ve bilişsel gelişim yaklaşımlarının ortak yönleri birleştirilerek çocukların cinsiyetle ilgili bilgi ve davranış edinme biçimleri incelenmiştir. Çocuk sosyal öğrenme yaklaşımındaki gibi büyüme döneminde kendi cinsiyetini cinsiyetlere göre farklılıkları gözlemleyerek tanımlamakta, toplumdaki görevlerini ise toplumda kadınlar ve erkeklerle ilgili belirlenen kişilik özellikleri ve faaliyetleri gözlemleyerek benimsemektedir. Böylece çocuk, toplumsal cinsiyet şeması olarak tanımlanan toplumda belirlenmiş olan ve kodlayarak öğrendiği şemaya göre davranışlarını, tercihlerini ve kişisel özelliklerini belirlemektedir. Çocuk bilişsel gelişim yaklaşımına benzer olarak kendi cinsiyetindeki kişiler gibi olmak istediğinde ise kendi cinsiyetlerine benzer davranışlar sergilemektedir (Bussey ve Bandura, 1999, s. 678; Dökmen, 2009, s. 71-73; Pehlivan, 2017, s. 506).

Toplumsal cinsiyet kuramlarına göre kadın milletvekili temsil oranının düşük olmasına yönelik değerlendirme yapılırsa kadınlar yaşadıkları bölgenin sosyoekonomik özellikleri temelinde kadınlara yönelik biçilen rolleri ve bu roller kapsamında kadınların aldığı görevleri sosyal öğrenme yaklaşımındaki gibi gözlemleyerek benimseyebilmektedir. Kadınların çocukluk döneminden itibaren bilişsel gelişim yaklaşımındaki gibi yaşadığı çevreye uyum sağlaması için basitten karmaşığa doğru bilişsel sistemi geliştirebilmektedir. Bu çerçevede her iki yaklaşımın karması olan toplumsal cinsiyet şeması yaklaşımında olduğu gibi kadın, kadına yönelik toplumda belirlenen toplumsal cinsiyet şemasını uygulayabilmektedir. Kadınlar ayrıca sosyal rol yaklaşımındaki gibi toplum tarafından kendilerine biçilen rolleri de benimseyebilmektedir. Biyolojik faktörlere bağlı olarak kadınların erkeklere göre daha fazla zorluklarla karşılaşabileceği biyolojik özelliklere sahip oldukları kabul edildiği takdirde ise kadınların haklarında doğuştan sınırlanmaya maruz kalabilme tehlikesinin olduğu öngörülebilmektedir. Söz konusu yaklaşımlarda değinilen durumların etkisiyle kadınların siyasal katılımları şekillenebilmektedir. Bu kapsamda siyasal katılımın en üst aşamasında yer alan kadın milletvekili temsil oranının düşük olmasına

kuramların açıklanan yönde etkisi olabileceği söylenebilmektedir. Analizde yer alan bağımsız değişkenlere göre kadın milletvekili temsiline sosyoekonomik faktörlerin etkisi ise aşağıda ekonometrik analiz bulguları kısmında yorumlanmıştır.

EKONOMETRİK ANALİZ VE ALANYAZIN ARAŞTIRMASI

Kadın milletvekili temsilinin sınır komşusu olan bölgeler arasında yayılım göstermesinin, sınır komşusu bölgelerdeki sosyoekonomik yapının benzerliğinden etkilenip etkilenmediğinin, bir başka ifadeyle kadın milletvekili temsilinin sınır komşusu bölgeler arasındaki mekânsal bağımlılığının tespiti, önem arz etmektedir. Sınır komşu olan bölgeler arasında kadın milletvekili temsilinin mekânsal bağımlılığının olup olmadığı belirlenmesi noktasında mekânsal panel veri analiz yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Konuyla ilgili çalışmalar değerlendirildiğinde Türkiye'nin 26 alt bölgesi için kadın milletvekilleri temsilinin mekânsal bağımlılığını mekânsal panel veri analiz yöntemini uygulayarak araştıran çalışmalara rastlanmaması nedeniyle çalışmanın yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Yazında kadın milletvekili temsilini etkileyen sosyoekonomik faktörlerin araştırıldığı uygulamalı çalışmaların az sayıda olduğu görülmüştür. Kadın milletvekili temsiliyle ilgili az sayıda çalışma olması nedeniyle bu başlık altında toplumsal cinsiyet temelinde kadınların siyasal katılımıyla ilgili çalışmalara da değinilmiştir. Yazında genelde kadınların siyasal katılımına sosyoekonomik faktörlerin etkisini ve kadınların siyasal katılımının düşük düzeyde olmasının nedenlerini (verisel incelememe ve teorik olarak araştıran çalışmalar çoğunlukta, uygulamalı çalışmalar azınlıktadır) araştıran çalışmalar ağırlıktayken, kadın milletvekillerinin sosyoekonomik durumlarını, kadınların siyasal katılımında kadın kollarının etkisini, kadınların siyasal katılımı kapsamında kota uygulamalarını, kadın milletvekili adaylarının hangi kriterlere göre belirlendiği ve kadın milletvekilleri temsiline ve kadınların siyasette üst kademelerde görev almasına seçmen ideolojilerinin etkisini araştıran bazı çalışmalar (çalışmalarda genellikle verisel inceleme ve teorik olarak araştırma yapılmıştır) bulunmaktadır. Türkiye için yapılan çalışmaların tümünde ve Türkiye dışındaki ülkeler için yapılan araştırmalarda kadınların siyasal katılımının ve kadın milletvekili temsilinin düşük düzeyde olduğu vurgulanmıştır. Söz konusu çalışmalara, aşağıda Tablo 1'de çalışmanın kapsamı temelinde özet olarak yer verilmiştir.

Tablo 1: Kadınların siyasal katılımı ile ilgili çalışmalar

Çalışmanın Yazar/Yazarları ve Yılı	Araştırma Yöntemi	Araştırma Yapılan Ülke/Ülkeler	Araştırma Sonucu
Abdi (2021)	Anket	Somaliland	Kadınların siyasal katılımında siyasi, kültürel, dini ve sosyoekonomik yönden zorluklarla karşılaştıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Ceviz (2021)	Veri inceleme	Türkiye-Aydın	Kadınların siyasal katılımının artırılmasında kota uygulanmasının kısa ve orta vadeli çözüm olduğu, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiği sonuca ulaşılmıştır.
Arslan (2020)	Veri inceleme	Türkiye	İktidar partilerinde görev almış kadın milletvekillerinin genç ve orta yaşta, üniversite mezunu, yüksek statülü mesleklere sahip oldukları bu nedenle iyi sosyoekonomik koşulları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Ertan ve Aykaç (2019)	Veri inceleme	Türkiye	Kadın milletvekilleri eğitim durumu, refah seviyeleri, meslekleri açısından değerlendirildiğinde iyi sosyoekonomik koşullara sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Balin (2019)	Mülakat	Türkiye	Kadınların düşük seviyedeki siyasal katılımına toplumsal cinsiyet rollerinin ve sosyoekonomik faktörlerin etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Kage vd. (2019)	Anket	Japonya	Japonya’da kadınların siyasal katılımının düşük olma nedeninin ev işlerinin yoğunluğundan siyasete zaman ayıramama olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Ateş (2018)	Teorik inceleme	Türkiye	Kadın kollarının siyasal katılımında cinsiyet eşitliğini sağlamak yerine partilerinin kadın seçmenlerden aldıkları oy sayısını artırmaya çalıştıkları sonucuna ulaşılmıştır.
Oruç ve Bayrakçı (2018)	Teorik inceleme	Türkiye	Kadınların siyasi katılımının öncelikle yerel siyasette artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Pınarcıoğlu (2017)	Veri İnceleme	Türkiye	Kadınlara toplumun biçtiği roller nedeniyle kadınların siyasal katılımının düşük olduğu, Feminist hareket temelinde toplumsal açıdan kadın anlayışının değiştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Mutlu (2017)	Teorik inceleme	Türkiye	Kadınlarla ilgili sorunlara eril olarak bakıldıkça kadınların siyasetteki niteliksel yönünün eksik kalacağı sonucuna ulaşılmıştır.
Sağıt (2016)	Teorik inceleme	Türkiye-İzmir	Düşük seviyedeki kadınların siyasal katılımının kota uygulamalarıyla artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Yaylı ve Eroğlu (2015)	Veri inceleme	Türkiye	Kadınların siyasal katılımını engelleyen faktörlerin ekonomik bağımsızlık, eğitim, toplumsal ve kültürel yapı, siyasi parti içi sorunlar ve kadınların siyasete ilgisizliği olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Fortin-Rittberger ve Rittberger (2015)	Regresyon	20’den fazla Avrupa Birliği Üyesi Ülke	Avrupa Birliğine üye 20’den fazla ülkede kadın milletvekili adayları olarak seçmenlerin kendi istedikleri adayları belirledikleri sonucuna ulaşılmıştır.
Göksel (2015)	Anket ve Mülakat	Türkiye-İstanbul ve Konya	Kadın kollarının kadınların siyasal katılımının artmasında etkisinin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Menteşe (2014)	Soru ve cevap yöntemiyle	Türkiye-Tunceli	Kadınların siyasal katılımının düşük olmasında iş ve aile yaşamları, seçilememe korkusu, siyaseti riskli görmeleri, seçildikleri takdirde yapmak istediklerini yapamama endişesinin etkisinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bozatay ve Kutlu (2014)	Veri inceleme	Türkiye-Çanakkale	Çanakkale'nin merkez ve ilçe belediyelerinde, belediye başkanlığı ve il genel meclisi üyeliğinde kadınların temsil elde edemediği sonucuna ulaşılmıştır.
Bilim (2014)	Anket	Türkiye	Kadınların çoğunluğunun karar almada etkin olmak istedikleri ancak erkeklerin bu konuyla ilgili olumsuz tutumları olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Topuz (2014)	Regresyon	OECD ülkeleri	Kadın milletvekili temsiline kadınların iş gücüne katılım oranı ve şehirleşme oranının pozitif, üniversite mezunu kadınların oranının ise negatif yönde etkisi bulunmaktadır.
Onay (2013)	Anket	Türkiye-Manisa	Kız öğrencilerin siyaset alanında daha fazla bilgilendirilmesi ve kadın siyasetçi sayısının artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Çadır (2011)	Görüşme	Türkiye	Kadın kollarının kadınların siyasal katılımlarının artmasında etkisinin olmadığı, kadın kollarının parti içi karar alma ve politika oluşturma noktasında aktif katılımının olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.
Karp ve Banducci (2008)	Veri inceleme	35 Ülke	Kadınların siyasal katılımının demokrasiye katkı sağladığı ancak kadınların siyasal katılımını teşvik edici etki oluşturmadığı sonucuna ulaşılmıştır.
Gökçimen (2008)	Teorik inceleme	Türkiye	23. Dönemden sonra kadın milletvekili temsili artış göstereceğine hala yetersiz olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Altındal (2007)	Görüşme	Türkiye	Kadın kollarının siyasi partilerinin içerisinde özerk bir yapılanma olmak yerine partilerine güçlü derecede bağlı olan yardımcı kuruluş gibi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Tremblay (2007)	Regresyon	89 Ülke	Kadın milletvekili temsiline sosyoekonomik faktörlerin etkisi olmadığı, ülkenin demokratik şekilde yönetilip yönetilmediğinin etkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Paxton ve Kunovich (2003)	Anket	49 ülke	Kadınların siyasetin üst kademelerinde görev almadığı, siyasal katılımında kadın ve erkeklere anayasalarla eşit haklar tanınsa da uygulamada kadınların ikincil konumunun olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Henig (2002)	Teorik inceleme	10 Batı Avrupa Ülkesi	Kadınların siyasete kıyasla sosyal meselelerle daha fazla ilgilendiği sonucuna ulaşılmıştır.
Steininger (2000)	Teorik	Avusturya	Düşük seviyedeki kadınların siyasal katılımının kota uygulamalarıyla artırılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Konuyla ilgili çalışmalarda ulaşılan sonuçlar ve kadınların siyasal katılımının artması yönünde sunulan öneriler genel olarak değerlendirildiğinde regresyon analizinin uygulandığı çalışmalardan Topuz (2014) kadın milletvekili temsiline kadınların iş gücüne katılım oranı ve şehirleşme oranının pozitif, üniversite mezunu kadınların oranının ise negatif yönde etkisi olduğu, Tremblay (2007) kadın milletvekili

temsiline sosyoekonomik faktörlerin etkisinin olmadığı ve demokrasinin olduğu ülkelerde kadın milletvekili temsilinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Konuyla ilgili uygulamalı çalışmalar dışındaki diğer çalışmalarda Arslan (2020) ve Ertan ile Aykaç (2019) kadın milletvekillerinin iyi sosyoekonomik koşullara sahip olduğu, Yaylı ve Eroğlu (2015) kadınların siyasal katılımını engelleyen faktörlerin ekonomik bağımsızlık, eğitim, toplumsal ve kültürel yapı, siyasi parti içi sorunlar ve kadınların siyasete ilgisizliği olduğu, Mentеше (2014) kadınların siyasal katılımının düşük olmasında iş ve aile yaşamları, seçilememe korkusu, siyaseti riskli görmeleri, seçildikleri takdirde yapmak istediklerini yapamama endişesinin etkili olduğu, Kage, Rosenbluth ve Tanaka (2019) Japonya’da kadınların siyasal katılımının düşük olma nedeninin ev işlerinin yoğunluğundan siyasete zaman ayıramamaları olduğu, Henig (2002) kadınların siyasete kıyasla sosyal meselelerle daha fazla ilgilendiği, Balin (2019) kadınların düşük seviyedeki siyasal katılımına toplumsal cinsiyet rollerinin ve sosyoekonomik faktörlerin etkisi olduğu, Pınarcıoğlu (2017) kadınlara toplumun biçtiği roller nedeniyle kadınların siyasal katılımının düşük olduğu, Feminist hareket temelinde toplumsal açıdan kadın anlayışının değiştirilmesi gerektiği, Mutlu (2017) kadınlarla ilgili sorunlara eril olarak bakıldıkça kadınların siyasetteki niteliksel yönünün eksik kalacağı, Bilim (2014) kadınların çoğunluğunun karar almada etkin olmak istedikleri ancak erkeklerin bu konuyla ilgili olumsuz tutumları olduğu, Gökiçmen (2008) 23. Dönemden sonra kadın milletvekili temsili artış göstersedeyala yetersiz olduğu yönünde sonuçlar ileri sürmüşlerdir.

Yine konu kapsamında uygulamalı olmayan diğer çalışmalarda Bozatay ve Kutlu (2014) Çanakkale’nin merkez ve ilçe belediyelerinde, belediye başkanlığı ve il genel meclisi üyeliğinde kadınların temsil elde edemediği, Oruç ve Bayrakçı (2018) kadınların siyasal katılımının öncelikle yerel siyasette artırılması gerektiği, Abdi (2021) kadınların siyasette çeşitli engellere maruz kaldığı, kadınların siyasal katılımını teşvik eden ve güçlendiren yasaların hükümet tarafından hızlıca yürürlüğe koyulması gerektiği, Sağıt (2016) ve Steininger (2000) düşük seviyedeki kadınların siyasal katılımının kota uygulamalarıyla artırılması gerektiği, Ceviz (2021) kadınların siyasal katılımının artırılmasında kota uygulanmasının kısa ve orta vadeli çözüm olduğu, kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olması gerektiği, Paxton ve Kunovich (2003) kadınların siyasetin üst kademelerinde görev almadığı, siyasal katılımında kadın ve erkeklere anayasalarla eşit haklar tanılsa da uygulamada kadınların ikincil konumunun olduğu, Karp ve Banducci (2008) kadınların siyasal katılımının demokrasiye katkı sağladığı ancak siyasal katılımı olmayan ya da düşük olan kadınların siyasal katılımını teşvik edici etki oluşturmadığı, Onay (2013) kız öğrencilerin siyaset alanında daha fazla bilgilendirilmesi gerektiği, Göksel (2015) ve Çadır (2011) kadın kollarının kadınların siyasal katılımlarının artmasında etkisinin olmadığı, Ateş (2018) kadın kollarının partilerinin kadın seçmenlerden aldıkları oy sayısını artırmaya çalıştıkları, Altındal (2007) kadın kollarının siyasi partilerinin

içerisinde özerk bir yapılanma olmak yerine partilerine güçlü derecede bağlı olan yardımcı kuruluş gibi bulunduğu, Fortin-Rittberger ve Rittberger (2015) Avrupa Birliğine üye 20’den fazla ülkede kadın milletvekili adayları olarak seçmenlerin kendi istedikleri adayları belirledikleri yönünde sonuçlara ulaşmışlardır.

Alanyazın incelemesi sonucunda konuyla ilgili teorik çalışmalara kıyasla az sayıda uygulamalı çalışmanın olduğu, bu çalışmalarda mekânsal panel veri analizinin uygulanmadığı görülmüştür. Bu nedenle çalışmada veri seti ve çalışmada ulaşılmak istenen amaç temelinde mekânsal panel analiz yöntemi uygulanmıştır. Bir başka ifadeyle çalışmada 2009-2020 dönemine ait TÜİK ve TBMM bölgesel verileri kullanılarak sosyoekonomik yönden benzer özelliklere sahip olduğu düşünülen sınır komşusu bölgelerde kadın milletvekilleri temsilinin yayılım gösterip göstermediğinin belirlenmesi amaçlandığından mekânsal panel veri analizi yönteminin kullanılması uygun görülmüştür. Türkiye’nin 26 alt bölgesi için kadın milletvekilleri temsilinin mekânsal bağımlılığını mekânsal panel veri analiz yöntemini uygulayarak araştıran çalışmalara rastlanmaması nedeniyle çalışmanın yazına katkısı olacağı ve özgünlük oluşturacağı düşünülmektedir.

Ekonometrik Analizin Veri Seti ve Yöntemi

Ekonometrik analizde kadın milletvekili temsilinin mekânsal bağımlılığı ve kadın milletvekili temsil sayısına sosyoekonomik faktörlerin (kişi başına gayrisafi yurt içi hâsıla, kadın istihdam oranı, yükseköğretim mezunları (yüksekokul ve fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunları), kaba doğurganlık hızı, evli kadın sayısı ve boşanmış kadın sayısı) etkisi, 2009-2020 dönemine ait ikinci düzey İBBS yıllık verileri kullanılarak mekânsal panel veri analizine göre araştırılmıştır. Analizde bağımlı değişken kadın milletvekili temsil sayısı (22 Temmuz 2007 (23. Dönem), 12 Haziran 2011 (24. Dönem), 1 Kasım 2015 (26. Dönem) ve 24 Haziran 2018 (27. Dönem) tarihlerindeki genel seçimlere ait verileri içermektedir), bağımsız değişkenler kişi başına gayrisafi yurt içi hâsıla, kadın istihdam oranı, yükseköğretim mezunları (yüksekokul ve fakülte, yüksek lisans ve doktora mezunları), kaba doğurganlık hızı, evli kadın sayısı ve boşanmış kadın sayısı olarak belirlenmiştir. Analizde kullanılan tüm değişkenlere yönelik veriler TÜİK’ten elde edilmişken, 2007 yılı milletvekili genel seçimlerine yönelik verilerde TÜİK’de cinsiyete göre ayırım olmadığından 2007 yılı verileri Türkiye Büyük Millet Meclisi’nden elde edilmiştir. Ayrıca İBBS’ye göre ikinci düzey (Türkiye’nin 26 alt bölgesi) veri kullanılma nedeni, TÜİK’te kadın istihdamına yönelik il düzeyinde veri olmamasıdır. Bağımsız değişkenlerden kaba doğurganlık hızı verilerinin 2009 yılından başlaması ve kişi başına gayrisafi yurt içi hâsıla verilerinin 2020 yılından⁵ sonra olmaması nedeniyle analiz dönemi, 2009-

⁵ Çalışmanın yüksek lisans tezinden türetimi nedeniyle tezin ekonometrik analizinin yapıldığı dönemde kişi başına gayri safi yurt içi hasılaya ait veri setinin 2020 yılı sonrasında olmaması nedeniyle metin içerisindeki söz konusu açıklama yapılmıştır.

2020 olarak belirlenmiştir. Bağımlı değişken olarak ise 2007, 2011, 2015 ve 2018 yıllarındaki genel seçimlere ait kadın milletvekili temsil sayısı verileri, 2009-2020 dönemi temelinde kullanılmıştır. 2007 yılında genel seçim verileri olmasına rağmen kaba doğurganlık hızı verilerinin 2009 yılından başlaması nedeniyle 2007 yılı seçim verisi, 2009 yılı itibarıyla (2009-2020 analiz dönemi olarak belirlendiği için) kullanılmıştır. Veriler Stata 16 paket programıyla analiz edilmiştir.

Mekânsal ekonometri, konumlar açısından mekanlar arasındaki ilişkinin (mekânsal etki) il, bölge, ülke gibi yatay kesit verilerde ihmal edilmesiyle sonuçların yansız ve etkin olmaması sonucu geliştirilerek ilerleyen yıllarda panel verilere de uygulanmıştır. Mekânsal ekonometri, mekânsal etkinin yatay kesit ve panel verilerle oluşturulmuş olan regresyon modellerinde kullanıldığı bir bilim şeklinde tanımlanmıştır. Mekânsal etki, mekânsal etkileşim ve mekânsal yapıdan meydana gelmektedir. Mekânsal etkileşim otokorelasyon ya da bağımlılık veya konumlara ait değerlerin benzeşmesi olarak tanımlanırken, mekânsal yapı heterojenlik ya da değişkenlik, sabit olmayan hata varyansındaki veya model katsayılarındaki yapısal istikrarsızlık olarak tanımlanmaktadır (Anselin, 1988, s. 7-15; Anselin ve Bera, 1998, s. 241; Anselin, 2001, s. 311; LeSage ve Pace, 2009, s. 1).

Mekânsal ekonometride komşuluk ilişkisini göstermek için mekânsal ağırlık matrisi kullanılmaktadır. W ile ifade edilen $n \times n$ boyutlu matris olan mekânsal ağırlık matrisi, mekânsal ağırlıklarla tanımlanmakta, konumlar arasındaki mesafelere ve ortak sınıra bağlı ağırlıklara göre oluşturulmaktadır. Analizde Tobler (1970, s. 237)'in "her şeyin başka her şeyle ilişkili olduğu, yakın şeylerin ise uzak şeylere göre birbiriyle daha ilişkili olduğu" şeklinde açıkladığı coğrafyanın temel yasası ve yazında iki mekânın ortak bir sınırı paylaşıyorsa "komşu" olarak tanımlanması temelinde ortak sınıra bağlı ağırlıklar kullanılarak mekânsal ağırlık matrisi belirlenmiş, bu ağırlıklar temelinde mekânsal ekonometrik modeller geliştirilmiştir. Yazında ortak bir kenarın olduğu kale komşuluğu, ortak bir köşenin olduğu fil komşuluğu, ortak kenar ya da köşenin olduğu vezir komşuluğu da yer almaktadır (Ord, 1975, s. 120; Anselin, 1988, s. 18; LeSage, 1999, s. 11-12; Anselin 2001, s. 313; Anselin, 2006, s. 909).

Analizde panel veriler kullanıldığından mekânsal yatay kesit modellere yönelik açıklamaya çalışmada yer verilmemiştir. Mekânsal panel veri modellerinde mekânsal ağırlık matrisine modelde yer verilerek mekânsal etkiler, mekânsal sabit etkiler panel veri modelleri ve mekânsal rassal etkiler panel veri modelleri olarak açıklanmakta, sabit etkiler modellerine karşın rassal etkiler modellerinin analizi için panel veri modellerindeki gibi Hausman testi kullanılmaktadır.

Sabit etkili panel veri modellerinde mekânsal etkiler sabit etkiler olarak modelde aşağıda Eşitlik 1'de görüldüğü gibi yer almakta, bu nedenle hata terimiyle bağımsız değişkenlerin ilişkisiz olması şeklindeki

varsayım geçersiz olmakta ve modelde içsellik sorunu oluşabilmektedir (Elhorst, 2003, s. 247; Gülel, 2013, s. 41).

$$y_{it} = x_{it} \beta + \mu_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

Sabit etkili panel veri modelleri, içerdikleri mekânsal bağımlılık türüne göre sabit etkili mekânsal gecikme ve sabit etkili mekânsal hata modelleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Sabit etkili mekânsal gecikme modeli Eşitlik 2’de, sabit etkili mekânsal hata modeli ise Eşit 3’te verilmektedir (Elhorst, 2003, s. 249-250).

$$y = \rho W y_t + x_t \beta + \mu + \varepsilon_t, E(\varepsilon_t) = 0, E(\varepsilon_t \varepsilon_t') = \sigma^2 I_N \quad (2)$$

$$y_t = x_t \beta + \mu + u_t, u_t = \lambda W u_t + \varepsilon_t, E(\varepsilon_t) = 0, E(\varepsilon_t \varepsilon_t') = \sigma^2 I_N \quad (3)$$

Rassal etkili panel veri modellerinde tanımlama hatası olarak kabul edilen gözlenemeyen değişkenlerin modelde yer almaması nedeniyle model hata teriminde oluşmaktadır. Rassal etkili panel veri modellerinde mekânsal etkiler aşağıda Eşitlik 4’teki gibi gösterilmektedir. Buna göre zaman boyunca değişmeyen rassal etkiler ε_{it} , gözleme ait rassal değişkenlik u_i ile ifade edilmektedir (Gülel, 2013, s. 39).

$$y_{it} = \beta' x_{it} + \alpha + u_i + \varepsilon_{it} \quad (4)$$

Rassal etkili panel veri modelleri, içerdikleri mekânsal bağımlılık türüne göre rassal etkili mekânsal gecikme ve rassal etkili mekânsal hata modelleri şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Rassal etkili mekânsal gecikme modeli Eşitlik 5’te, rassal etkili mekânsal hata modeli ise Eşit 6’da verilmektedir (Elhorst, 2003, s. 252-253).

$$y = \rho W_N y_t + \chi_t \beta + \varepsilon_t, \varepsilon_t = \alpha + u_t \quad (5)$$

$$y_t = \chi_t \beta + \varepsilon_t, \varepsilon_t = \alpha + B^{-1} u_t, B = I_N - \lambda W \quad (6)$$

Sabit etkiler modellerine karşın rassal etkiler modellerinin analizi için kullanılan Hausman testi, serbestlik derecesi K ile χ^2 dağılımına sahip olup, aşağıda Eşitlik 7’deki gibi verilmiştir. Mekansal panel veri modellerinde ise Hausman testi, serbestlik derecesi (K+1) ile χ^2 dağılımına sahiptir. Mekansal etkinin yer aldığı modellerde de mekansal gecikmeli model, ek açıklayıcı değişkene sahip olması nedeniyle d, aşağıdaki Eşitlik 7’deki gibi ifade edilmektedir. χ^2 hesaplanan test istatistik değeri tablo değerinden

büyükse Hausman test istatistiğine göre sabit etki modeli rassal etki modeline (rassal etki modeli reddedilmektedir) karşın tercih edilmektedir (Zeren, 2011, s. 138-139).

$$h = d'[\text{var}(d)]^{-1} \text{ ve } d = \beta_{FE} - \beta_{RE} \quad (7)$$

$$\text{var}(d) = \sigma_{RE}^2 (x'^* x^*)^{-1} - \sigma_{FE}^2 (x'^* x^*)^{-1} \quad (8)$$

$$d = [\beta' \delta]_{FE}' - [\beta' \delta]_{RE}$$

Ekonometrik Analiz Sonuçları

Mekânsal regresyon modellerinden Mekânsal Gecikmeli Model veya Mekânsal Otoregresif Model (Spatial Autoregressive Model-SAR-), Mekânsal Hata Modeli (Spatial Error Model-SEM-) ve Mekânsal Durbin Modelinin (Spatial Durbin Model-SDM-) Olabilirlik Oaran (Likelihood Ratio –LR-) testine göre analiz edilmesinden önce SAR, SEM ve SDM sabit etkiler ve rassal (tesadüfi) etkiler modelleri arasında tercih yapılması için sabit etkiler modeline karşı rassal etkiler modelinin geçerliliği Hausman testiyle araştırılmıştır. SAR, SEM ve SDM modellerinin Hausman test sonucunda H_0 hipotezi reddedilmiş, sabit etkiler modeli geçerli bulunmuştur.

İzleyen aşamada Olabilirlik Oran testi ile SAR, SEM ve SDM kapsamında kadın milletvekillerinin temsilinin mekânsal bağımlılığı araştırılmıştır. Buna göre SAR ve SEM modellerinin LR testi sonuçları (SAR modelinde rho, SEM modelinde lambda mekânsal katsayısının olasılık değeri 0.05'ten küçük olduğundan H_0 hipotezi reddedilmiştir) sınır komşusu olan bölgeler arasında kadın milletvekillerinin temsilinin mekânsal bağımlılığının olduğunu, SDM modelinin LR testi sonuçları (SDM modelinde rho mekânsal katsayısının olasılık değeri 0.05 'ten büyüktür, rho 0.10 seviyesinde anlamlı olsa da 0.05 seviyesinde anlamlı olmaması nedeniyle H_0 hipotezi kabul edilmiştir) ise sınır komşusu bölgeler arasında kadın milletvekillerinin temsilinin mekânsal bağımlılığının olmadığını göstermektedir.

LR testi sonuçlarının sınır komşusu olan bölgeler arasında mekânsal bağımlılığın olduğunu (SAR ve SEM modellerine göre mekânsal katsayılar 0.05 seviyesinde, SDM modeline göre ise 0.10 seviyesinde anlamlıdır ancak SAR modelinde mekânsal katsayının işareti, SEM ve SDM modellerinden farklı olarak negatiftir) göstermesi, çalışma için mekânsal panel veri analiz yönteminin kullanılabileceğinin göstergesidir. SDM modeline göre mekânsal bağımlılığın kısmen geçerli olduğu düşünülebilir.

SAR, SEM ve SDM modelleri bağımsız değişkenlerin katsayı işaretleri açısından değerlendirildiğinde (bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki tüm bölgeler için etkisi)

işaretlerin aynı yönde aynı olduğu belirlenmiştir. Yalnızca SDM modelinde sınır komşuluğu açısından bakıldığında bazı bağımsız değişkenlerin katsayı işaretleri farklılaşmaktadır. SAR, SEM ve SDM modelleri bağımsız değişkenlerin katsayılarının anlamlılığı açısından değerlendirildiğinde SEM modelinde kişi başına gayri safi yurt içi hasıla bağımsız değişkeninin katsayısının 0.01 seviyesinde, diğer tüm bağımsız değişkenlerin katsayılarının 0.05 seviyesinde anlamlı olduğu, SAR modelinde yükseköğretim mezunu kadınların sayısı (istatistiksel olarak anlamsızdır) dışındaki bağımsız değişkenlerin katsayılarının 0.01 seviyesinde anlamlı olduğu, SDM modelinde ise kaba doğurganlık hızı ve kişi başına gayri safi yurt içi hasıla bağımsız değişkenleri (istatistiksel olarak anlamsızdır) dışındaki bağımsız değişkenlerin katsayılarının 0.01 seviyesinde anlamlı olduğu, ancak sınır komşuluğu ilişkisinde kadın istihdamı, kadınların boşanma sayısı ve kadınların evlenme sayısı (istatistiksel olarak anlamsızdır) bağımsız değişkenleri dışında kişi başına gayri safi yurt içi hasıla ve yükseköğretim mezunu kadınlar bağımsız değişkenlerinin katsayılarının 0.05 seviyesinde, kaba doğurganlık hızı bağımsız değişkeninin katsayısının ise 0.01 seviyesinde anlamlı olduğu belirlenmiştir. SAR, SEM ve SDM modelleri sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde SEM modelinin mekânsal bağımlılık (mekânsal katsayı olan lambda'nın işareti ve anlamlılık seviyesi) ve bağımsız değişkenler (bağımsız değişkenlerin katsayı işareti ve anlamlılık seviyesi) açısından çalışma için en uygun model olduğu kararına varılmıştır. Hausman testine göre sabit etkiler yöntemi kabul edildiğinden SEM modelinde sabit etkiler yönteminin geçerli olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenlerle bu başlık altında Tablo 2'de SEM modeli sonuçları ve Eşitlik 9'da SEM modeli denklemi verilmiş, SAR ve SDM modellerinin sonuçları ve model denklemleri Ek'te verilmiştir.

Tablo 2'de yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenler tabloda daha az yer tutması amacıyla kısaltılarak verilmiş, yorumlama kolaylığı olması adına değişkenlerin logaritması alınmış, logaritması alınmış değişkenlerin önüne "ln" simgesi eklenmiştir. SEM modeli, logaritmik olarak oluşturulmuştur. Tablo 2'deki "lnkadmilvek" kadın milletvekili temsil sayısını, "lnkbgseyih" kişi başına gayri safi yurtiçi hasılayı, "lnkadistih" kadın istihdam oranını, "lndoğhız" kaba doğurganlık hızını, "lnyüköğrmezka" yükseköğretim (yüksek okul ve fakülte, yüksek lisans ve doktora) mezunu kadınların sayısını, "lnkadboşan" kadınların boşanma sayısını, "lnkadevlen" kadınların evlenme sayısını ifade etmektedir.

Tablo 2'deki SEM modeli sonuçları değerlendirildiğinde mekânsal katsayı lambda'nın 0.01 seviyesinde anlamlı olması nedeniyle sınır komşusu olan bölgeler arasında kadın milletvekilleri temsilinin mekânsal bağımlılığı bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle kadın milletvekilleri temsilinin sınır komşusu olan bölgeler arasında yayılma etkisi gösterdiği tespit edilmiştir. Sınır komşusu bölgelerin sosyoekonomik yönden gelişmişlik düzeylerinin benzer olduğu düşünüldüğünde bir bölgede kadın milletvekili temsil sayısındaki artışın, bu bölgenin sınır komşusu olan diğer bölgelerdeki kadın milletvekili temsil sayısında

artış oluşturması beklenmekte, SEM modeline göre mekânsal katsayının pozitif olması bu beklentiyi desteklemektedir. Moran MI, Geary GC ve Getis-Ords GO testlerinin 0.01 seviyesinde anlamlı olması ise modelde mekânsal bağımlılığın olduğunun göstergesidir. Bir başka deyişle modelde hata terimleri arasında otokorelasyon mevcuttur. Bu şekilde ulaşılan sonuçlar SEM modelinde mekânsal etkilerin geçerli olduğunu göstermektedir.

Kadın milletvekillerinin sayısına sosyoekonomik faktörlerin etkisi incelendiğinde aşağıda yer verilen sonuçlara ulaşılmış, sonuçlar yazında yer alan az sayıda uygulamalı çalışmanın sonuçları kapsamında uyumluluk ve farklılıklar açısından değerlendirilmiştir:

- Kadın milletvekili temsil sayısına kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın pozitif yönde etkisi bulunmaktadır.
- Kadın milletvekili temsil sayısını kadınların evlenme sayısı pozitif yönde etkilemektedir.
- Kadın milletvekili temsil sayısına yükseköğretim mezunu kadınların sayısının pozitif yönde etkisi olduğu belirlenmiştir.
- Kadın milletvekili temsil sayısına kadın istihdam oranının negatif yönde etkisi olmaktadır.
- Kadın milletvekili temsil sayısına kadınların boşanma sayısının negatif yönde etkisi olduğu tespit edilmiştir.
- Kadın milletvekili temsil sayısını kaba doğurganlık hızı negatif yönde etkilemektedir.

Topuz (2014) OECD ülkeleri için yaptığı çalışmasında kadın milletvekili temsiline kadınların iş gücüne katılım oranı ve şehirleşme oranının pozitif, üniversite mezunu kadınların oranının ise negatif yönde etkisi bulunduğu sonucuna ulaşmıştır. Yukarıda sıralanan bu çalışmanın analiz sonuçlarından görüleceği üzere yükseköğretim mezunu kadınların sayısı dışında analizde kullanılan bağımsız değişkenler Topuz (2014)'un çalışmasından farklıdır. Kadın milletvekili temsiline yükseköğretim mezunu kadınların sayısının pozitif yönde etkisi olması, Topuz (2014)'un çalışmasından farklı yönde sonuca ulaşıldığının bir göstergesidir. Analizde yer alan TBMM (2022) genel seçim verileri (23, 24, 26 ve 27. Dönem) incelendiğinde kadın milletvekillerinin neredeyse tamamının eğitim seviyelerinin yüksek olduğu görülmektedir. Analiz verileri kapsamında kadın milletvekili temsiline yükseköğretim mezunu kadınların sayısının pozitif yönde etkisi olmasının beklenen bir durum olduğu söylenebilmektedir. Tremblay (2007), 89 ülke için yaptığı çalışmasında bu çalışmadan tamamen farklı olarak sosyoekonomik faktörlerin kadın milletvekili temsiline etkisi olmadığı yönünde sonuca ulaşmıştır. Tremblay (2007)'in çalışması Türkiye dışındaki ülke gruplarına yönelik olduğundan bu çalışmada tamamen farklı sonuçlar elde edilmesi beklenen bir durum olarak görülebilir. Türkiye için sosyoekonomik faktörlerin kadın milletvekili temsiline etkisinin araştırıldığı ekonometrik analiz içeren çalışmaya rastlanmamıştır. Tablo 1'de yer verilen tüm çalışmalarda

mekânsal panel veri analiz yöntemi kullanılmamıştır. Bu nedenlerle çalışmanın özgünlük oluşturacağı ve yazına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Kadın milletvekillerinin sayısına sosyoekonomik faktörlerin etkisi yönünde ulaşılan analiz sonuçları beklentiler açısından değerlendirildiğinde; TBMM (2022) genel seçim verileri (23, 24, 26 ve 27. Dönem) incelendiğinde kadın milletvekillerinin evli olduğu, eğitim seviyelerinin yüksek olduğu, statüsü yüksek mesleklere sahip oldukları görülmüştür. Bu durum kadın milletvekilleri temsilini yükseköğretim mezunu kadınların sayısı ve kadınların evlenme sayısının pozitif yönde etkilemesi yönündeki analiz sonucunu desteklemektedir. Türkiye’de kadınların eğitim seviyeleri yüksek olmaması nedeniyle düşük gelir ve statülü işlerde çalıştığı bu nedenle kadın istihdamı içerisinde yüksek statülü mesleklerin oranının fazla olmadığı söylenebilir. Bu durum kadın milletvekilleri temsilini kadın istihdamının negatif yönde etkilemesi yönündeki analiz sonucunun Türkiye için kabul edilebilir bir sonuç olduğunu düşündürmektedir. Kişi başına gayri safi yurt içi hasıla refahın bir göstergesi olduğundan kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın yüksek olduğu bölgelerde kadınların siyasal katılımının yüksek olması beklenmektedir. Bu durum kadın milletvekilleri temsilini kişi başına gayri safi yurt içi hasılanın pozitif yönde etkilemesi yönündeki analiz sonucunun dayanağı olabilir. Kaba doğurganlık hızında tüm bölgelerde genel olarak düşüş görülsede özellikle doğu ve güney doğu bölgelerindeki kaba doğurganlık hızının diğer bölgelere göre daha yüksek olması, bölgeler arası farklılığın göstergesi kabul edilebilir. Kaba doğurganlık hızı yüksek olan bölgelerde, zamanının büyük bölümünü çocuk bakımına ayırması gereken kadınların sosyal faaliyete katılımları gibi siyasete katılımları da azalabilecektir. Ayrıca kaba doğurganlık hızının artması çocukların bakım maliyeti nedeniyle kadın istihdamını arttırabilmekte, kadınların çoğu yüksek eğitim seviyesine sahip olmadığından düşük gelir ve statülü işlerde istihdam etmektedir. Bu durumlar kadın milletvekilleri temsilini kaba doğurganlık hızının negatif yönde etkilemesi yönündeki analiz sonucunu desteklemektedir. Eğitim seviyesi düşük olan kadınlara nazaran eğitim seviyesi yüksek olan kadınların daha fazla sosyoekonomik sorunlara eğildiği, gündemle ilgili bilgi sahibi olduğu ve siyasete ilgi duyduğu söylenebilir. Bu durum kadın milletvekilleri temsilini yükseköğretim mezunu kadın sayısının pozitif yönde etkilemesi yönündeki analiz sonucunun kabul edilmesinde etkili olabilir. Kadın milletvekillerinin evli olması, aile kavramı ve evlilik kurumuna önem veren seçmen için önemli noktalardan biri olduğu düşünülmektedir. Bu durum kadın milletvekilleri temsilini kadınların evlenme sayısının pozitif yönde etkilemesi yönündeki analiz sonucunun beklentilerle uyduğunun göstergesi olabilir. Ön yargılı olan seçmen boşanan kadının evlilikte başarısız olduğu gibi milletvekili olmada da başarısız olabileceğini düşünebilmektedir. Bu durum kadın milletvekilleri temsilini boşanmış kadın sayısının negatif yönde etkilemesi yönündeki analiz sonucunun geçerliliğinin göstergesi olarak düşünülebilir.

Tablo 1: SEM modeli sonuçları

Bağımlı Değişken: (Inkadmilvek) Kadın Milletvekili Temsil Sayısı	
Değişkenler	Katsayılar
lambda	0.0086076 (4.40)***
Inkbgseyih β_1	0.2481953 (2.28)**
Inkadistih β_2	-0.2882848 (-3.96)***
Indoğhız β_3	-0.4740197 (-2.48)***
Inyüköğrmezkad β_4	0.4297427 (3.70)***
Inkadboşan β_5	-0.6612961 (-8.79)***
Inkadevlen β_6	0.9261271 (6.67)***
LR Test SAR vs. OLS (Rho=0): 19.3610 Olasılık Değeri: 0.0000	
Tablonun üst bölümündeki parentez içerisindeki değerler z tablo değerlerini, alt bölümündeki parentez içerisindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.	
Testler	Test İstatistik Değeri
Moran MI	0.1914 (0.0000)
Geary GC	0.8203 (0,0002)
Getis-Ords GO	-0.8097 (0.0000)

*** %1, ** %5, * % 10 düzeyinde anlamlılık seviyesini göstermektedir.

$$\text{Inkadmilvek} = 0.0086076 + 0.2481953 \text{ Inkbgseyih} - 0.2882848 \text{ Inkadistih} - 0.4740197 \text{ Indoğhız} + 0.4297427 \text{ Inyüköğrmezkad} - 0.6612961 \text{ Inkadboşan} + 0.9261271 \text{ Inkadevlen.} \quad (9)$$

Son olarak SEM modelindeki bağımlı ve bağımsız değişkenlerin tanımlayıcı istatistikleri (ortalama, standart sapma, gözlem sayısı, minimum ve maksimum değerleri) aşağıda Tablo 3'te verilmiştir. Buna göre değişkenlerin standart sapma değerleri ve minimum ve maksimum değerleri arasında büyük farklılıklar olmadığı, verilerin ortalamaya yakın dağılım gösterdiği standart sapma değerleri temelinde görülmüştür.

Tablo 3: Tanımlayıcı istatistikler

Değişkenler	Gözlem Sayısı	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
lnkadmilvek	312	0.8094075	0.775566	0	3.044523
lnkbhshyih	312	10.01083	0.5803084	8.558144	11.49221
lnkadistih	312	3.247327	0.3534349	1.481605	3.822098
Indoğhız	312	0.7191274	0.2678827	0.2700271	1.373716
lnyüköğrmezkad	312	11.40779	0.9287913	9.155356	14.15855
lnkadboşan	312	8.074931	0.9640949	5.981414	10.39928
lnkadevlen	312	9.803508	0.6087598	8.306225	11.6473

SONUÇ

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği her alanda olduğu gibi siyaset alanında da görülmektedir. Kadın milletvekilleri temsili açısından 23, 24, 26, ve 27. Dönem genel seçimleri TBMM ve TÜİK verilerine göre değerlendirildiğinde kadın milletvekili temsil oranlarının çok düşük seviyede olması, bazı illerde hiç kadın milletvekili temsili olmaması bu durumu desteklemektedir. TÜİK ve YSK verileri incelendiğinde kadınların siyasal katılımının oy verme biçimi olan siyasal katılımın en basit aşaması şeklinde gerçekleştiği görülmüştür. Kadınların siyasal katılımın tüm aşamalarında (meclis ve bakanlıklarda daha fazla görev alabilmeleri gibi) yer alması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması açısından önem arz etmektedir. Bu noktada çalışmada kadın milletvekilleri temsiline mekânsal bağımlılığı ve kadın milletvekili temsiline etkileyen sosyoekonomik faktörler araştırılmış, sınır komşusu bölgeler arasında kadın milletvekili temsiline mekânsal bağımlılığının olduğu, bir başka ifadeyle sınır komşusu bölgeler arasında kadın milletvekili temsiline yayılım gösterdiği; kadın milletvekili temsiline kişi başına düşen gelir, kadınların evlenme sayısı ve yükseköğretim mezunu kadın sayısının pozitif yönde, kadın istihdam oranı, kadınların boşanma sayısı ve kaba doğurganlık hızının negatif yönde etkilediği belirlenmiştir.

Kadın milletvekili temsil sayısının bölgelerin gelişmişlik derecesinden etkilenmesi, bu kapsamda sosyoekonomik yönden gelişmiş bölgelerde kadın milletvekili temsil sayısının diğer bölgelere göre daha fazla olması beklenmektedir. Sınır komşusu bölgeler benzer sosyoekonomik koşullara sahip olduğundan bölgesel gelişmişlik dereceleri de birbirine benzerdir. Bu nedenle bir bölgede kadın milletvekili temsili arttığında bu bölgeye sınır komşusu olan diğer bölgelerdeki kadın milletvekili temsiline artması beklenmektedir. Analiz sonuçları beklentileri karşılamaktadır. Sınır komşusu bölgeler arasında kadın milletvekili temsiline mekânsal bağımlılığının olması, bu durumun bir göstergesidir. TBMM ve TÜİK 23, 24, 26, ve 27. Dönem genel seçim verilerine göre kadın milletvekili temsiline olmadığı illerin genellikle

sosyoekonomik yönden gelişmemiş iller olduğu dikkate alındığında bölgelerin gelişmişlik derecesinin artırılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanmasına yönelik politikaların uygulanması gereklilik arz etmektedir. Bölgesel kalkınma temelinde bölgeler arasındaki gelişmişlik farkı ortadan kalktığında sosyoekonomik yönden gelişmiş bir bölgede kadın milletvekili temsilindeki artış, bu bölgeye sınır komşusu olan diğer bölgelerdeki kadın milletvekili temsilini arttıracaktır. Diğer bir ifadeyle mekânsal katsayının pozitif yönde olmasının etkisi görülmüş olacaktır.

TBMM 23, 24, 26 ve 27. Dönem kadın milletvekili verilerine göre kadın milletvekillerinin neredeyse tamamının yükseköğretim mezunu olduğu, büyük çoğunluğunun yükseköğretim mezunu olma şartı aranan mesleklere sahip olduğu ve çoğunluğunun evli olduğu, kişi başına gayri safi yurt içi hasılası yüksek sosyoekonomik yönden gelişmiş bölgelerde kadın milletvekili temsilinin diğer bölgelere göre daha yüksek oranda olduğu görülmüştür. Bu durum kadın milletvekili temsilini yükseköğretim mezunları sayısı, kadınların evlenme sayısı ve kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasılanın pozitif yönde, kadınların boşanma sayısının negatif yönde etkilediği yönünde analiz sonuçlarını desteklemektedir. Türkiye’de eğitim seviyesi düşük, düşük gelir düzeyi ve statülü mesleklerde çalışan kadınların istihdam oranının yüksek olduğu düşünüldüğünde kadın istihdamının kadın milletvekili temsilini negatif yönde etkilediği şeklindeki analiz sonucu desteklenmektedir. Türkiye’nin bölgelerinde genel olarak doğurganlık hızı düşse de bölgesel farklılıkların mevcut olduğu, çoğunlukla kişi başına gayri safi yurt içi hasılası ve gelişmişlik düzeyi düşük olan bölgelerde diğer bölgelere (kişi başına gayri safi yurt içi hasılası ve gelişmişlik düzeyi yüksek olan bölgeler) karşı daha yüksek doğurganlık hızı olduğu ve yüksek doğurganlık hızı olan bölgelerde çocuk bakımı için daha fazla zamana ihtiyaç olacağından kadınların sosyal ve siyasal faaliyetlere katılımının azalacağı dikkate alındığında kaba doğurganlık hızının kadın milletvekili temsilini negatif yönde etkilediği şeklindeki analiz sonucu desteklenmektedir.

Analiz sonuçları temelinde kadınların eğitim seviyelerindeki artış sonucu yüksek gelir ve statülü mesleklerde istihdam edileceği, kadın istihdamı içerisinde yüksek gelir ve statülü mesleklerde istihdam edilenlerin oranı arttıkça kadın istihdamının kadın milletvekili temsilini pozitif yönde etkileyebileceği kabul edilebilir. Yine kişi başına gayri safi yurt içi hasıla açısından bölgesel farklılıkların giderilmesi ve bölgelerin kişi başına gayri safi yurt içi hasılasında artış sağlanması sonucu ekonomik yönden gelişen bölgelerde sosyal yönden gelişim de sağlanmış olacaktır. Sosyoekonomik yönden gelişmiş bölgelerde kişi başına gayri safi hasıla yüksek, kaba doğurganlık hızı düşük, yükseköğrenim mezunu ve yüksek statülü mesleklerde çalışan kadın sayısı fazla olacağından bu bölgelerde kadın milletvekili temsilinde artış oluşacaktır. Yine bölgenin gelişmişlik düzeyi arttıkça kadın yüksek gelir ve statülü mesleklerde istihdam edebileceğinden aile içi sorumlulukları erkekle eşit olacak, sosyal ve siyasal pek çok alanda etkinliği artabilecek ve toplumsal

cinsiyet kapsamında eşitlik sağlanabilecek, bu durumda kadının iş ve aile hayatında görünen ya da görünmeyen engellerle karşılaşmayacağı varsayıldığında sosyal sermayesi artacağından ailesine, çevresine ve kurumlara olan güveni artabilecek, bu durumda siyasete ilgisi ve siyasal katılımı da artabilecektir. Bu noktada öncelikle kadınların siyasette daha aktif görev almasının önünün açılmasının sağlanması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve demokratikleşme anlamında önem arz etmektedir. Kadınların siyasal katılımının oy kullanma düzeyinden partilerde önemli görevler alma düzeyine yükselmesini sağlayacak uygulamaları siyasal partilerin getirmeleri, kadın milletvekili sayısının artmasında oldukça etkili olacaktır. Analiz sonuçlarına göre kadın milletvekilleri temsilinde artışın sağlanması yönündeki en temel sorunun, bölgesel kalkınmanın sağlanması olduğu kabul edilebilir.

YAZAR BEYANI

Araştırmacılar makaleye ortak olarak katkıda bulunduğunu bildirmiştir. Araştırmacılar herhangi bir çıkar çatışması bildirmemiştir.

KAYNAKÇA

- Abdi, J. J. (2021). *Kadınların siyasete katılımının zorlukları ve fırsatları: Somaliland örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli.
- Akıncı, S. (2014). Siyasal katılım düzeyleri üzerine bir inceleme. *Sosyal Bilimler Dergisi* 2014(7), 33-45.
- Aköz, S. (2018). Politika kavramının siyaset kavramı yerine kullanılması ve bilimsellik tartışmaları bağlamında devlet olgusuyla ilişkisi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(5), 160-180.
- Alford, R. R. & Friedland, R. (1975). Political participation and public policy. *Annual Review Of Sociology*, 1(1), 429-479.
- Altındal, Y. (2007). *Kadının siyasal katılımı bağlamında partilerin kadın kollarının sosyolojik açıdan değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Anselin, L. (1988), *Spatial econometrics: Methods and Models*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Anselin, L. (2001). Spatial econometrics. B. H. Baltagi (Ed.), *A companion to theoretical econometrics* (s. 311-329) içinde. United States: Blackwell publishing.
- Anselin, L. (2006). Spatial econometrics. T. C. Mills ve K. Patterson (Eds.), *Palgrave handbook of econometrics volume 1: Econometric theory* (s. 901-969) içinde. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Anselin, L. & Bera, A. K. (1998). Spatial dependence in linear regression models with an introduction to spatial econometrics. A. Ullah ve D. E. A. Giles (Eds.), *Handbook of Applied Economic Statistics* (s. 237-289) içinde. New York: Marcel Dekker.

- Arslan, G. (2020). Üçüncü bin yılda Türkiye’de iktidarda kadının temsili: Üçüncü bin yılda iktidar partisi kadın milletvekillerinin sosyolojik analizi. *Dünya Multidisipliner Araştırmalar Dergisi*, 2020(1), 9-41.
- Ateş, N. (2018). *Toplumsal cinsiyet bağlamında Türk siyasal yaşamında kadının yeri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya.
- Balin, H. (2019). *Toplumsal cinsiyet açısından kadının siyasal katılımı ve yükselmesinin önündeki engeller* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, İstanbul.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet-bize yüklenen roller* (Çev: K. Ay). İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Bilim, B. (2014). *Türkiye’de kadının siyasal katılım mücadelesi: Afyonkarahisar örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon.
- Bozatay, Ş. A. & Kutlu, S. Z. (2014). Siyasette kadın temsili açısından 30 Mart 2014 yerel seçimi sonuçlarının Çanakkale ili örneğinde değerlendirilmesi. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 12(16), 131-156.
- Bussey, K. & Bandura, A. (1999). Social cognitive theory of gender development and differentiation. *Psychological Review*, 106(4), 676. doi: 10.1037/0033-295x.106.4.676
- Ceviz, B. (2021). *Kadının siyasal katılımı ve cinsiyet kota uygulaması: Aydın ili örneği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Çadır, M. (2011). *Kadının siyasal yaşama katılımında siyasi parti kadın kollarının rolü (TBMM’de grubu bulunan siyasi partiler bağlamında Ankara ili örneği)*. (Uzmanlık Tezi). TC Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Dahl, R. A. (1963). *Modern political analysis*. New Jersey: Prentice- Hall.
- Dökmen, Z.Y. (2009). *Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dündar, Ö. (2022) The behavior of voters to participate in general elections according to the economic voting theory in Turkey: Spatial panel data analysis. M. Dağ and Ş. Ay (Eds.), *Economics in corporate finance and management* (s. 113-145) içinde. Ankara: İksad Yayınevi.
- Eagly, A. & Wood, W. (2012). Social role theory. P. A. M. V. Lange, A. W. Kruglanski & E. T. Higgins (Eds.), *Handbook of Theories of Social Psychology* (s. 458-476) içinde. doi:10.4135/9781446249222.n49
- Elhorst, P. J. (2003). Specification and estimation of spatial panel data models. *International Regional Science Review*. 26(3), 244-268. doi:10.1177/016001760325379
- Eroğul, C. (1974). Siyaset kavramı hakkında bir deneme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 29(2), 113-130. doi: 10.1501/SBFder_0000000983
- Ertan, S., & Aykaç, H. R. (2019). Elit teori çerçevesinde Türkiye’de kadın milletvekilleri üzerine bir inceleme. *Memleket Siyaset Yönetim*, (32), 75-102.

- Fortin-Rittberger, J. & Rittberger, B. (2015). Nominating women for europe: Exploring the role of political parties' recruitment procedures for European Parliament elections. *European Journal of Political Research*, 54(4), 767-783. doi: 10.1111/1475-6765.12101
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizde kadınların siyasal hayata katılım mücadelesi. *Yasama Dergisi*, 10, 5-59.
- Göksel, Z. S. (2015). *Türkiye'de kadınların kamusal görünürlüğü ve etkinliği bağlamında siyasi partilerin kadın kolları: Mecliste temsil edilen siyasi partilerin kadın kolları üzerine sosyolojik bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Güldü, Ö., & Kart, M. E. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 64(3), 97-116. doi:10.1501/SBFder_0000002114
- Günel, F. E. (2013). *Mekansal panel veri modelleri ve Avrupa ülkelerindeki intihar oranları üzerine uygulaması* (Yayımlanmamış doktora tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- Henig, S. (2002). *Women and political power: Europe since 1945*. New York: Routledge.
- Irzık, S. & Parla, J. (2011). *Kadınlar dile düşünce edebiyat ve toplumsal cinsiyet*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karp, J. A. & Banducci, S. A. (2008). When politics is not just a man's game: Women's representation and political engagement. *Electoral Studies*, 27(1), 105-115. doi: 10.1016/j.electstud.2007.11.009
- Kage, R., Rosenbluth, F. M. & Tanaka, S. (2019). What explains low female political representation? Evidence from survey experiments in Japan. *Politics & Gender*, 15(2), 285-309. doi:10.1017/S1743923X18000223
- Kasımoğlu, A. (2015). Milliyetçiliğe dair çözümlenelerde toplumsal cinsiyet olgusu. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10) 248-249. doi: 10.17828/yasbed.73593
- Keskin, F. & Uluşan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (26), 47-68.
- Lesage J. (1999). *The theory and practice of spatial econometrics*. <http://www.spatial-econometrics.com/html/sbook.pdf>. adresinden erişildi.
- Lesage, J. P. & Pace, R. K. (2009). *Introduction to spatial econometrics*. United States of America: Taylor & Francis Goup CRC Press.
- Menteşe, S. (2014). Siyasette kadının yeri ve önemine ilişkin bir araştırma: Tunceli il örneği. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 83-113. doi: 10.16953/deusbed.65033
- Milbrath, L. W. (1965). *Political participation*. Chicago: Rand McNally & Company.
- Mutlu, A. (2017). Niteliksel bağlamda kadının siyasetteki yeri ve anlamı. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(1), 24-46.

- Olsen, M. E. (1982). *Participatory pluralism: Political participation in the United States and Sweden*. Chicago: Nelson-Hall.
- Onay, M. (2013) Kadınların siyaseti, siyasetin kadınları. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(1), 100-110.
- Ord, J. K. (1975). Estimation methods for models of spatial interaction. *Journal of The American Statistical Association*. 70(349), 120-126. doi:10.2307/2285387
- Oruç, T. & Bayrakçı, E. (2018). Yerel siyasette temsil ve katılım: kadın aktörler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 463-480.
- Özkan, A. (2007) *Siyasal iletişim stratejileri*. İstanbul: TASAM Yayınları.
- Paxton, P. & Kunovich, S. (2003). Women's political representation: The importance of ideology. *Social Forces*, 82(1), 87-113. doi:10.1353/sof.2003.0105
- Pehlivan, P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(31), 497-521.
- Pesen, A., Kara, İ., Kale, M. & Abbak, B. (2016). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet algısı ile çatışma ve şiddete ilişkin farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 327-328.
- Pınarcıoğlu, N. Ş. (2017). Eril siyasette kadın temsili (mi?). *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 7(1/1), 12-24.
- Sağıt, D. (2016). *Yerel yönetimlerde kadının siyasi katılımı: İzmir ili üzerine bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (2022). İstatistik Yıllıkları. <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Yillik/fcd5e59b-6af9-4d90-a451-ee7500eb1cb4/> adresinden erişildi.
- Steininger, B. (2000). Representation of women in the austrian political system 1945-1998: From a token female politician towards an equal ratio?. *Women & Politics*, 21(2), 81-106. doi:10.1300/J014v21n02_04
- Tobler W. R. (1970). A computer movie simulating urban growth in the Detroit region. *Economic Geography*, 46, 234-240. doi:10.2307/143141
- Topbaş, H. (2010). David Easton'un siyasi sistem kuramı bağlamında siyasi katılım: Erzurum seçmeni üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (30), 81-111.
- Topuz, S. K. (2014). Sosyo-ekonomik siyasi ve kültürel faktörler ekseninde kadın milletvekili temsil oranına ilişkin bir analiz: OECD ülkeleri örneği. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32(1), 211-228. doi:10.17065/huiibf.61246
- Tremblay, M. (2007). Democracy, representation, and women: A comparative analysis. *Democratization*, 14(4), 533-553. doi: 10.1080/13510340701398261
- Türkiye Büyük Millet Meclisi (2022). Milletvekilleri Albümü. <https://www.tbmm.gov.tr> adresinden erişildi.

- Türk Dil Kurumu (2022). Büyük Türkçe Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Türkiye İstatistik Kurumu (2022). Bölgesel İstatistikleri. <https://www.tuik.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Yaylı, H. & Eroğlu, G. (2015). Yerel katılım bağlamında Türkiye’de kadın temsili. *International Journal of Science Culture and Sport (IntJSCS)*, 3, 504-524. doi:10.14486/IJSCS318
- Yıldırım, A. (2015). *Gelişim ve öğrenme psikolojisi*. Konya: Çizgi Yayınları.
- Yüksek Seçim Kurulu (2022). Seçim İstatistikleri. <https://www.ysk.gov.tr/tr/secim-i%CC%87statistikleri/78318> adresinden erişildi.
- Zeren, F. (2011). *Mekansal ekonometri ve mekansal panel ekonometri yaklaşımları: AB üye ülkeleri için gelir yakınsama hipotezi üzerine bir uygulama* (Yayınlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Ek 1: SAR modeli sonuçları

Bağımlı Değişken: (Inkadmilvek) Kadın Milletvekili Temsil Sayısı	
Değişkenler	Katsayılar
rho	-0.0385883 (-3.19)***
lnkbgsyih β₁	0.5780354 (4.73)***
lnkadistih β₂	-0.3106821 (-4.08)***
Indoğhız β₃	0.1738096 (1.42)
lnyüköğrmezkad β₄	-0.680921 (-8.69)***
lnkadboşan β₅	-0.6612961 (-8.79)***
lnkadevlen β₆	1.163752 (8.28)***
LR Test SAR vs. OLS (Rho=0): 8.4501 Olasılık Değeri: 0.0037 Tablonun üst bölümündeki parentez içerisindeki değerler z tablo değerlerini, alt bölümündeki parentez içerisindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.	
Testler	Test İstatistik Değeri
Moran MI	0.1554 (0.0000)
Geary GC	0.8507 (0,0021)
Getis-Ords GO	-0.6577 (0.0000)

*** %1, ** %5, * % 10 düzeyinde anlamlılık seviyesini göstermektedir.

Inkadmilvek= -0.0385883 + 0.5780354 lnkbgsyih -0.3106821 lnkadistih -0.5404205 Indoğhız+
0.1738096 lnyüköğrmezkad -0.680921 lnkadboşan +1.163752 lnkadevlen.

Ek 2: SDM modeli sonuçları

Bağımlı Değişken: (lnkadmilvek) Kadın Milletvekili Temsil Sayısı	
Değişkenler	Katsayılar
rho	0.0300334 (1.83)*
lnkbgsyih β_1	0.1728772 (1.22)
lnkadistih β_2	-0.2932148 (-3.61)***
Indoğhız β_3	-0.0416523 (-0.19)
lnyüköğrmezkad β_4	0.4469673 (3.05)***
lnkadboşan β_5	-0.5089172 (-4.41)***
lnkadevlen β_6	0.7476534 (5.06)***
wx lnkbgsyih β_1	0.0617346 (2.27)**
wx lnkadistih β_2	0.0358816 (0.82)
wx Indoğhız β_3	-0.2211326 (-2.43)***
wx lnyüköğrmezkad β_4	-0.0779316 (-1.97)**
wx lnkadboşan β_5	-0.0524983 (-1.24)
wx lnkadevlen β_6	0.0653927 (1.56)
LR Test SAR vs. OLS (Rho=0): 3.3379 Olasılık Değeri: 0.0677	
Tablonun üst bölümündeki parentez içerisindeki değerler z tablo değerlerini, alt bölümündeki parentez içerisindeki değerler olasılık değerlerini göstermektedir.	
Testler	Test İstatistik Değeri
Moran MI	0.1889 (0.0000)
Geary GC	0.8333

	(0,0007)
Getis-Ords GO	-0.7993
	(0.0000)

*** %1, ** %5, * % 10 düzeyinde anlamlılık seviyesini göstermektedir.

$$\text{lnkadmilvek} = 0.0300334 + 0.1728772 \text{ lnkbgseyih} - 0.2932148 \text{ lnkadistih} - 0.0416523 \text{ lndoğhız} + 0.4469673 \text{ lnyüköğrmezkad} - 0.5089172 \text{ lnkadboşan} + 0.7476534 \text{ lnkadevlen} + 0.0617346 \text{ wx lnkbgseyih} + 0.0358816 \text{ wx lnkadistih} - 0.2211326 \text{ wx lndoğhız} - 0.0779316 \text{ wx lnyüköğrmezkad} - 0.0524983 \text{ wx lnkadboşan} + 0.0653927 \text{ wx lnkadevlen}$$